

Л.О.Савченко, Л.В.Бешевець

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ

В статтє рассмотрєны составляющє педагогическєй компетенци. Определєно понятє “педагогическєя компетенция” учителя.

The article deals with some problems of pedagogical composite in students' life.

Сьогодні серед української педагогічної громадськості, на сторінках педагогічної преси та у змісті нормативних документів, що регламентують розвиток освітніх процесів, досить часто можна натрапити на тезу про необхідність запровадження компетентнісного підходу. Проте цей термін є для нас досить новим і невизначеним. Поняття компетентнісної освіти, освітньої компетентності прийшло до нас із зарубіжних країн, де його широко вживають і досліджують уже понад десять років. Поки що в українському освітньому просторі недостатньо представлені книги чи статті, присвячені цій проблемі, особливо написані українською чи перекладені з європейських мов. Адже зрозуміло, що перш ніж говорити про "запровадження підходу до практики навчання із національної школи", необхідно розібратись у сутності ключових понять і положень такого підходу.

Вже в середині ХХ століття у розвитку освіти більшості країн проявились два важливих чинники, що ніяк не вписувалися в традиційні системи. По-перше, школа почала катастрофічно відставати від темпу розвитку й оновлення знань. По-друге, у зв'язку із соціокультурними зрушеннями ХХ ст. освіта стала масовою, розрахованою "на всіх". Відтоді ці чинники обумовили чимало спроб реформування і якісних зрушень в освітніх системах більшості країн світу.

Сьогодні розвиток людського суспільства та цивілізації висуває перед освітою принципово нові питання.

Наприкінці ХХ ст. почали відбуватися докорінні зміни в парадигмі й методології освіти, передумови й окремі елементи яких склалися протягом усього століття. Колишня парадигма, що відбивала інтереси та сутність індустріального суспільства, детермінованого пізнання й однозначності оцінок, поступово замінюється методологією інформаційного суспільства, плюралістичного пізнання та різними оцінками ситуацій [6].

Зважаючи на те, що поняття "компетентність" є системним утворенням, можна виокремити такий підхід, запропонований відомим британським психологом Дж.Равеном.

На його переконання, компетентність — це *специфічна здібність*, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній сфері, яка охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [1, 6].

Отже, відправним моментом визначення поняття, на нашу думку, може стати інтегрований комплексний підхід, який має спиратися на теорії професійної компетентності, розроблені відомими науковцями з проблем професійної підготовки вчителя В.О.Сластьоніним, Є.М.Шияновим та А.К.Марковою. Структура професійної компетентності педагога розкривається В.О.Сластьоніним і Є.М.Шияновим через педагогічні вміння, а саме поняття "компетентність" визначає єдність теоретичної і практичної готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності [2, 40-41].

Процесуально-особистісний підхід до компетентності, розроблений А.К.Марковою, розрахований не лише на результативність професійно-компетентної праці вчителя, а й передбачає компетентність як співвідношення в реальній праці професійних знань і вмінь, професійної позиції та психологічних якостей особистості [4,113-126]. Узагальнено компетентність розглядається А.К.Марковою як індивідуальна характеристика ступеня відповідності праці вимогам професії. "Професійно компетентною є така праця вчителя, в якій на достатньо високому рівні здійснюються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість вчителя і досягаються результати навчання та виховання школярів" [4,8].

Основні сфери діяльності вчителя в структурі професійної компетентності А.К.Маркова аналізує через такі складові: а) професійні (об'єктивно необхідні) психологічні і педагогічні знання; б) професійні (об'єктивно необхідні) педагогічні вміння; в) професійні психологічні позиції, установки вчителя, яких вимагає педагогічна професія; г) особистісні якості [4,7-8]. При цьому вона підкреслює, що питома вага окремих складових професійної компетентності може бути нерівноцінною. Пріоритетними, з позиції вченого, є ті складові професійної компетентності, які свідчать про результати педагогічної праці.

Здійснюючи понятійне порівняння термінів "професіоналізм" і "компетентність", вона наголошує, що людина може бути професіоналом у своїй сфері, але не бути компетентною у вирішенні всіх професійних питань. Тому доцільно вивчати окремі сторони професійної компетентності фахівця, серед яких етична має переважаюче значення [2,34], оскільки передусім моральні цінності й установки визначають мету, стратегію і тактику педагогічної дії.

Для нашого дослідження особливо важливі висновки А.К.Маркової стосовно того, що домінуючим блоком професійної компетентності вчителя є такі системні характеристики:

- мотивація (спрямованість особистості та її види);
- якості (педагогічні здібності, характер і його риси, психологічні стани и процеси);
- інтегральні характеристики особистості (педагогічна самосвідомість, індивідуальний стиль, креативність) [4,41].

Педагогічна компетентність майбутнього вчителя це процес, який висуває високі професійні вимоги до особистості педагога, його професійно-значущих якостей, здатності до високоефективної інноваційної діяльності, прояву нестандартного мислення, імпровізації, інтуїції, майстерності, що граничить з мистецтвом, професійним талантом. Крім того, йому необхідно мати швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість і мужність, а також здатність до організації часу і програмування своєї майбутньої діяльності, передбачати її події, встановлювати для себе оптимальні режими активності та пасивності, визначати ритми діяльності.

У дослідженнях Н.Кузьміної та А.Реан показано, що для самостійної професійно-педагогічної компетентності необхідно мати на досить високому рівні розвинуті комунікативні, організаторські уміння та відповідальне ставлення до справи, адже заняття є спілкуванням людини з іншою людиною [5,24]. Узагальнюючи вище зазначене можна виділити такі складові педагогічної компетентності:

1. Теоретична компетентність

1. Основи психолого-педагогічної компетентності вчителя.

- 1) Вступ до педагогічної діяльності
- 2) Загальні основи педагогіки
- 3) Дидактика
- 4) Теорія виховання
- 5) Історія педагогіки

2. Основи особистісно орієнтованої компетенції.

- 1) Актуальні проблеми навчання та виховання дітей
- 2) Педагогічні технології
- 3) Методика виховної роботи з урахуванням особистості учня
- 4) Особистісно орієнтована корекційна педагогіка
- 5) Основи наукових педагогічних досліджень

II. Організаційна компетентність

3. Основи компетенції в управлінні школою та вищими навчальними закладами.

- 1) Педагогічний менеджмент у вищій школі
- 2) Школознавство
- 3) Організація методичної роботи в школі
- 4) Педагогічні інновації та їх впровадження в шкільну практику
- 5) Організація навчання та виховання дітей в школах різного типу

III. Проектувальна компетентність

5. Основи формування технологічної компетенції.

- 1) Сучасні дидактичні концепції
- 2) Педагогічні технології в вищій школі
- 3) Педагогічна інноватика
- 4) Планування роботи з корекційної педагогіка
- 5) Основи педагогічної майстерності

6. Основи проектувальної компетенції.

- 1) Психогігієнічні умови організації навчально-виховного процесу в вищій школі
- 2) Формування та корекція стилю педагогічної діяльності
- 3) Організація і методика соціально-педагогічного комунікативного тренінгу
- 4) Формування здорового способу життя.

Висновки. Таким чином, педагогічна компетентність як інваріантна характеристика, з одного боку, відображає відпрацьовану досвідом систему професійних норм і правил поведінки вихователя, а з іншого — є психолого-педагогічним інструментом впливу вчителя на внутрішній світ дитини. Складові педагогічної компетентності: теоретична компетентність; організаційна компетентність; проектувальна компетентність. Компетентність у широкому розумінні розглядається як ступінь зрілості особистості, тобто певний рівень її психічного розвитку (навченість і вихованість), що дозволяє успішно діяти в суспільстві. У вузькому розумінні компетентність виступає в якості діяльнійшої характеристики.

Перспективи. Проведене дослідження показало важливість вивчення складових педагогічної компетентності в роботі сучасної вищої школи, але не вичерпує змісту проблеми, що вивчається. Надалі ця робота вимагає розробки конкретних ситуацій, які носять особистісний характер у розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців.

Література

1. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы /Пер.с англ.-М.,2001.-142 с.
2. Слостенин В.А. Формирование личности советской школы в процессе профессиональной подготовки. -М.: Просвещение, 1976.-160 с.
3. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: 1996.-308с.
4. Хоружа Л.Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: Теорія і практика. - К.: Преса України, 2003.- 320 с.
5. Кисельдорф С.И. Формирование у студентов педагогических умений и навыков в условиях университетского образования.– Л.: ЛГУ, 1973.– 152 с.
6. Слостенин В.А., Г.И. Чижаква. Введение в педагогическую аксеологию.- М; Академия, 2003.-192 с.